

Kompetensförsörjning till förskola och fritidshem

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Inriktningen för de stadsövergripande insatser som föreslås i ärendet för kompetensförsörjning till förskola och fritidshem godkänns.
2. Arbetet med rekryteringsinsatser och utvecklad introduktion för nyanställda fullföljs.
3. Stadsledningskontoret skall ta fram kompetenstrappor för personal inom förskola och fritidshem.
4. Stadsledningskontoret får i uppdrag att ta fram förslag på hur barnskötart utbildningen ska permanentas i stadens verksamhet.

Föredragande borgarråden Roger Mogert och Erik Nilsson anför följande.

Bakgrund

Kompetensförsörjningsfrågorna har behandlats av kommunfullmäktige på en övergripande nivå i ärendet ”Kommunstyrelsens samlade ansvar för kompetensförsörjning” Dnr 201-2449/2004. Föreliggande ärende beskriver kompetensförsörjningssituationen i förskolan och skolan på en mer detaljerad nivå och lämnar förslag på konkreta insatser.

Våra synpunkter

Prognoser visar på en brist på framförallt förskollärare, både i staden och i riket, den närmaste tioårsperioden. För att kunna tillgodose medborgarnas behov av barnomsorg är det angeläget att göra insatser för att säkra den pedagogiska kvaliteten inom förskolan, förskoleklass och fritidshem. Stockholm kommer att behöva rekrytera medarbetare till dessa verksamheter i konkurrens med andra arbetsgivare runt om i landet. Då det är en sned könsfördelning bland personalen i dagsläget, med en övervikt av kvinnor, bör särskilt fokus ligga vid att rekrytera fler män till dessa verksamheter.

Stadsdelarna har olika förutsättningar när det gäller att rekrytera utbildade medarbetare till förskolan och fritidshem. Andelen förskollärare varierar mellan 30 – 57 procent i de olika stadsdelsförvaltningarna. För att kunna erbjuda en kvalitativ bra förskoleverksamhet behöver andelen förskollärare ökas och staden måste därför arbeta aktivt för att klara en mycket stor nyrekrytering.

Det pågår en mängd initiativ runt om i staden för att utveckla medarbetarna och verksamheten i förskolan och fritidshemmen. Inom kompetensfonden har bland annat massiva utbildningsinsatser genomförts. Staden har arbetat med en rad insatser för att säkra kompetensförsörjningen till de pedagogiska verksamheterna. Inom kompetensfonden har ett arbete påbörjats med att ta fram en kompetenstrappa för barnskötare och förskollärare. Detta arbete ska fortsätta och även en kompetenstrappa för personalen inom fritidshemmen ska arbetas fram. En ny utbildning för barnskötare har också star-

tats och varit framgångsrik. Denna bör permanentas och bli en del av den reguljära utbildning som staden tillhandahåller.

Mycket arbete har inriktats mot att stärka samarbetet med Lärarhögskolan i Stockholm. Detta har bland annat resulterat i ett samverkansavtal mellan staden och Lärarhögskolan. I nästa steg är det viktigt att arbeta gentemot fler lärosäten både i regionen och i andra delar av landet.

För att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen till förskola och fritidshem måste staden arbeta strategiskt vad gäller att attrahera och rekrytera ny personal men även vad gäller att kompetensutveckla och behålla befintlig personal. Vi anser att de insatser som stadsledningskontoret beskriver i sitt tjänsteutlåtande är nödvändiga och viktiga åtgärder.

Vi föreslår med hänvisning till vad som ovan anförts att kommunstyrelsen beslutar följande

1. Inriktningen för de stadsövergripande insatser som föreslås i ärendet för kompetensförsörjning till förskolan och fritidshem godkänns.
2. Arbetet med rekryteringsinsatser och utvecklad introduktion för nyanställda fullföljs.
3. Stadsledningskontoret skall ta fram kompetenstrappor för personal inom förskola och fritidshem.
4. Stadsledningskontoret får i uppdrag att ta fram förslag på hur barnskötarutbildningen ska permanentas i stadens verksamhet.

Stockholm den 9 juni 2006

ROGER MOGERT ERIK NILSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin, Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) enligt följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. i huvudsak godkänna föredragande borgarråds förslag till beslut
2. staden uppvaktar regeringen om vikten av att initiera en fristående lärarutbildning i Stockholm
3. därutöver anföra följande:

Lärförsörjningen är ett statligt ansvar. Därför är det den socialdemokratiska regeringen som bär ansvaret för den stora bristen på förskollärare. Resultatet av socialdemokraternas politik är att andelen förskolemedarbetare med pedagogisk utbildning i Stockholms stad har sjunkit och nu är lägre än när socialdemokraterna tillträdde 2002.

Vi vill att förskolan ska få en mer pedagogisk inriktning och stimulera utveckling och lärande. Förskolan behöver klara mål, både för verksamhetens och för barnens pedagogiska utveckling samtidigt som staden anställer fler förskollärare. Men det förutsätter att den socialdemokratiska regeringen tar sitt ansvar för lärförsörjningen så att det finns förskollärare att anställa. Därför vill vi att staden uppvaktar regeringen om att få till stånd en fristående lärarutbildning i Stockholm som också kan hjälpa till med att utbilda bort bristen på förskollärare.

Samtidigt behöver vi öka förskolläraryrkets attraktionskraft. Vi vill därför öka den enskilde medarbetarens inflytande över sitt eget arbete genom att minska detaljstyrning från politiker och tjänstemän.

ÄRENDET

Kompetensförsörjningsfrågorna har behandlats av kommunfullmäktige på en övergripande nivå i ärendet ”Kommunstyrelsens samlade ansvar för kompetensförsörjning” Dnr 201-2449/2004. Föreliggande ärende beskriver kompetensförsörjningssituationen i förskolan och skolan på en mer detaljerad nivå och lämnar förslag på konkreta insatser.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 29 maj 2006 är av i huvudsak följande lydelse.

Inledning

Försörjningssituationen för lärare i riket¹

Förskolläraryrket anges som den näst största bristyrkesgruppen i Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) bristindex. Högskoleverket förutspår i sina prognoser stor brist på förskollärare och fritidspedagoger i hela riket. Prognoserna visar att barnafödandet kommer att vara fortsatt högt i Sverige de närmaste 10 - 15 åren. Nativiteten förväntas framförallt öka i storstadsregionerna eftersom människor i barnafödande ålder söker sig till de större städerna för att arbeta.

Prognosen visar på ett rekryteringsbehov för hela Sverige på ca 4 200 förskollärare per år de närmaste 10 – 15 åren. Examinationerna förväntas ligga kring 1 200 förskollärare per år. Landets totala rekryteringsbehov av fritidspedagoger ökar successivt, från 600 till 1200 per år, mellan 2006 och 2019. Examinationerna förväntas ligga ganska stadigt omkring 200 per år. När det gäller tillgång på barnskötare visar prognosen för riket på ett överskott.

För grundskolan och gymnasiet förutspår Högskoleverket ett stort överskott av lärare. Prognosen visar att redan nästa år examineras nära 2 500 fler gymnasie- och förskollärare än vad skolorna behöver. Fram till och med år 2020 beräknas överskottet vara 250 procent. Men bilden är inte helt entydig. Skolverket, som har använt andra beräkningsmodeller, har delvis kommit till andra slutsatser. Högskoleverkets bild bekräftas dock av samtal med universitet och högskolor som utbildar lärare. De menar att studenter som utbildar sig för att arbeta i framförallt grundskolan har svårt att få anställning efter avslutad examen.

Även om det finns ett generellt överskott av förskollärare och gymnasielärare finns det risk för brist i enskilda ämneskombinationer. Till exempel anges yrkeslärare som en fortsatt stor bristgrupp. Landets högskolor och universitet ser också ett vikande intresse för att utbilda sig till lärare i matematik och naturvetenskap. Även till dessa ämnen kan det i framtiden bli svårt att rekrytera behöriga lärare.

Bristen på förskollärare och fritidspedagoger gäller i princip hela Sverige, men några regioner har enligt AMS betydligt mindre brist. Detta gäller framför allt Värmland, Kalmar, Dalarna, Norrbotten och Kronoberg. Samtal med universitet och högskolor i dessa regioner bekräftar bilden, de menar att den lokala arbetsmarknaden inte kan anställa alla som utexamineras.

Ett problem sedan den nya lärarutbildningen infördes 2001 har varit att studenterna föredragit att utbilda sig mot grundskolan framför förskolan, förskoleklass och fritidshem. Kontakter med landets lärosäten visar dock att denna trend kan vara på väg att brytas. Studenterna verkar i högre utsträckning anpassa sin utbildning efter arbetsmarknadens behov och intresset för att arbeta i framförallt förskolan har ökat.

Försörjningssituationen för lärare i Stockholms stad²

I Stockholms stad ökar behovet av framförallt förskollärare under hela prognosperioden fram till 2014. Stadsledningskontorets beräkningar visar att gruppen förskollärare, till följd av ökade barnkullar, kommer att behöva öka med ca 50 personer per år fram till 2014. Även verksamheterna förskoleklass och fritidshem kommer att öka i staden under prognosperioden, men inte lika kraf-

¹ Siffrorna baserar sig på 2005 års dimensioneringar och prognosen förutsätter en statisk utveckling.

² Siffrorna baserar sig på 2005 års dimensioneringar och prognosen förutsätter en statisk utveckling.

tigt som förskolan. Förklaringen till skillnaden är att många familjer väljer att flytta utanför staden när barnen kommer i skolåldern.

Stadsdelarna har olika förutsättningar när det gäller att rekrytera utbildade medarbetare till förskolan och fritidshem. Andelen förskollärare varierar mellan 30 – 57 procent i de olika stadsdelsförvaltningarna. Stadsdelarna i innerstaden har generellt väsentligt fler pedagoger än ytterstadens stadsdelar. I stadens fritidshem har i genomsnitt 41 procent av medarbetarna pedagogisk högskoleutbildning, vilket är väsentligt lägre än i till exempel Malmö och Göteborg. Fritidshemspersonalen ansvarar för stora barngrupper, vilket ställer särskilt höga krav på medarbetarnas kompetens. Andelen pedagoger är också intressant ur rekryteringssynpunkt – ju fler pedagoger det finns i verksamheten, desto lättare att rekrytera.

När det gäller kompetensförsörjningen till stadens grundskolor är bilden lite mer komplicerad. I Stockholm minskar behovet av grundskollärare totalt fram till och med 2008, vilket märks i flera förvaltningar som har aviserat övertalighet bland grundskollärare inför höstterminen 2006. Efter 2008 förväntas behoven av grundskollärare öka igen. Det ser dock lite olika ut för de olika årskurserna. Mellan 2006 - 2014 ökar antalet elever i årskurs 1 – 6, medan årskurserna 7 – 9 har ett vikande elevunderlag. Trots ett ökande behov av lärare för grundskolan totalt, kan det uppstå övertalighet bland lärare i grundskolans senare år.

Behovet av lärare i gymnasieskolan minskar i staden mellan 2008 - 2014, samtidigt kommer stora pensionsavgångar bland gymnasielärarna. Utrednings- och statistikkontorets befolkningsprognos för Stockholm sträcker sig inte längre än till 2014, men efter 2016 kommer dagens sexåringar att börja gymnasiet och då kan det uppstå brist på gymnasielärare.

Sammanfattningsvis kan sägas att det kommer att vara brist på framförallt förskollärare, både i staden och i riket den närmaste tioårsperioden. För att kunna tillgodose medborgarnas behov av barnomsorg är det angeläget att göra insatser för att säkra den pedagogiska kvaliteten inom förskolan, förskoleklass och fritidshem. Stockholm kommer att behöva rekrytera medarbetare till dessa verksamheter i konkurrens med andra arbetsgivare runt om i landet.

Strategiska överväganden

Vikten av bred kompetens och flexibla medarbetare

En målsättning inom de pedagogiska verksamheterna är god samverkan mellan de olika skolformerna. 1998 övergick bestämmelserna om förskoleverksamhet och skolbarnomsorg till skollagen, samtidigt infördes förskoleklassen som skolform för sexåringar. Ett syfte med reformen var att skapa en integrerad verksamhet där förskolan, skolbarnomsorgen och grundskolan arbetar med gemensamma mål, förhållningssätt och arbetsformer.

En av intentionerna med den nya lärarutbildning som startade 2001 var också att öka integrationen mellan förskolan, skolbarnomsorgen och skolan. Genom att samordna utbildningen för lärare i förskolan, förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år får lärarna en bredare pedagogisk kompetens, vilket bland annat ger möjligheter till ett mer varierat yrkesliv.

En bred pedagogisk kompetens är också attraktivt för arbetsgivarna. Lärarna behövs i olika årskurser beroende på barnkullarnas storlek. Lärare med bred kompetens som kan arbeta till exempel både i förskolan och i grundskolans tidiga år eller både i grundskolans senare år och på gymnasiet är värdefulla för staden.

Staden har en ambition att nå en jämnare könsfördelning i sina verksamheter. En breddning av läraruppdraget kan även öka möjligheten att uppfylla den ambitionen.

Kvalitet hänger ihop med kvantitet

Stockholm är en mångkulturell stad, med ett högt tempo och snabb förändringstakt. Storstadsmiljön ger stadens förskolor och fritidshem många spännande utmaningar. Till exempel har många barn ett annat modersmål än svenska. Kvaliteten på den pedagogiska verksamheten är därför viktig bland annat för många barns framtida språkutveckling. För att kunna bibehålla den kvalitetsstärkning som genomförts i till exempel förskolan de senaste åren måste kompetensförsörjningen säkras.

Löner och avtal

Av tradition har lärare som arbetar med äldre barn haft högre lön och andra anställningsvillkor än de som arbetar med de yngre barnen. Skillnaden gäller även mellan lärare och fritidspedagoger. Lärarna har en ferieställning, vilket innebär att 75 procent av arbetstiden är reglerad. De arbetar fler timmar under terminerna och får längre sammanhållen ledighet på sommaren. Förskollärare och fritidspedagoger har semesteranställning. För att nå en integrerad skolverksamhet med högt ställda kvalitetsmål i alla verksamheter måste olika kompetenser samverka i högre utsträckning.

Pågående initiativ

Det pågår en mängd initiativ runt om i staden för att utveckla medarbetarna och verksamheten i förskolan och fritidshemmen. Inom kompetensfonden har bland annat massiva utbildningsinsatser genomförts.

Exempelvis utbildas ca 90 barnskötare till förskollärare. Drygt 160 medarbetare i förskolan som saknat pedagogisk grundutbildning har utbildats till barnskötare och drygt 200 medarbetare har läst in delar av barnskötarutbildningen. Ytterligare ca 300 medarbetare i förskolan har deltagit olika högskolekurser. Drygt 60 fritidspedagoger har fått fördjupad utbildning och ca 100 medarbetare i fritidshem har grundutbildats. Kompetensfonden har också finansierat en rad projekt som syftar till att utveckla arbetet på de enskilda enheterna.

Staden har arbetat med en rad insatser för att säkra kompetensförsörjningen till de pedagogiska verksamheterna. Mycket arbete har inriktats mot att stärka samarbetet med Lärarhögskolan i Stockholm. Detta har bland annat resulterat i ett samverkansavtal mellan staden och Lärarhögskolan.

Lärarhögskolan och Stockholms stad har gemensamt arbetat fram en särskild inriktning som specialiserar studenterna mot en pedagogik inspirerad av Reggio Emilia. Staden har flera Reggio Emiliainspirerade förskolor och förhoppningen är att studenterna som läst inriktningen ska hitta arbete i någon av dessa förskolor.

I den nya lärarutbildningen är delar av vissa kurser förlagda ute i verksamheten, så kallad verksamhetsförlagd utbildning (VFU). VFU-perioderna är viktiga ur rekryteringssynpunkt eftersom verksamheterna har möjlighet att knyta kontakter med framtida medarbetare. Det har varit vissa svårigheter med att få den verksamhetsförlagda utbildningen att fungera enligt de intentioner som finns i den nya lärarutbildningen. Det har bland annat varit svårt att få arbetsplatserna att ta emot studenter och vissa studenter har inte känt sig välkomna i verksamheten. Stadens skolor å sin sida menar att de inte ges tillräckligt goda möjligheter att ta emot studenterna. Staden bedriver tillsammans med lärarhögskolan ett arbete för att utveckla formerna för lärarstudenternas verksamhetsförlagda utbildning (VFU). Under 2005 tog staden emot ca 4 500 studenter för verksamhetsförlagd utbildning och under 2006 kommer staden att ta emot ca 5 000 studenter.

Stadsledningskontorets förslag

För att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen till förskola och fritidshem måste staden arbeta strategiskt inom områdena attrahera, rekrytera, utveckla/behålla och avveckla. Insatser för att utveckla och behålla medarbetare hänger ofta samman med kvalitet, arbetsmiljö- och hälsofrågor samt avtal och villkor. Insatser inom dessa områden kräver längre planeringstid. Insatser för att attrahera och rekrytera medarbetare kan göras med en kortare planeringshorisont.

Förutom att fortsätta med det arbete som pågår runt om i staden och på stadsledningskontoret föreslås även nedan beskrivna åtgärder.

Rekryteringsinsatser

Stadsledningskontoret föreslår att staden *knyter kontakter med strategiskt viktiga högskolor och universitet* i landet som har en mättad arbetsmarknad för förskollärare och fritidspedagoger. På sikt kan staden utveckla liknande samverkansavtal med högskolor och universitet ute i landet

som med Lärarhögskolan i Stockholm. Flera universitet har lärarutbildning på distans och studenter från dessa utbildningar skulle till exempel kunna erbjudas möjlighet att göra sin verksamhetsförlagda utbildning i stadens förskolor och fritidshem.

För att inspirera studenterna att söka arbete i Stockholm behövs en *broschyr* som presenterar Stockholms stad som en attraktiv arbetsgivare med en god arbetsmarknad för förskollärare och fritidspedagoger. Broschyren kan distribueras till exempel via studievägledare, studentkårer och Stockholms akademiska forum. Broschyren kan också anpassas för elever som går i grund- och gymnasieskolan för att få dem att söka utbildningar som leder till yrken i stadens verksamheter.

Studenter som läser sista terminen på lärarutbildningen med inriktning mot de yngre åldrarna ska också få ett *brev hemskickat* som beskriver den goda arbetsmarknaden i staden. Brevet välkomnar dem att söka arbete i Stockholms stad. Insatsen och brevet kan kompletteras med inbjudan till arbetsmarknadsträffar i Stadshuset.

Stadsledningskontoret föreslår också att staden knyter kontakter med studentkårerna och deltar aktivt på *arbetsmarknadsdag* som arrangeras vid de strategiskt utvalda universiteterna och högskolorna. Deltagandet bör ske vid minst två tillfällen per termin.

För att effektivt kunna fånga upp studenter som nåts av stadens budskap föreslås att en del av den *befintliga jobbsajten målgruppsanpassas* för förskollärare och fritidspedagoger. På den anpassade delen av jobbsajten ska jobbsökande kunna läsa om stadens många och skiftande pedagogiska verksamheter, få direkt kontakt med rekryterande chefer och information om hur de söker bostad med mera.

Kontakter har tagits med Stockholms stads bostadsförmedling för att undersöka möjligheten för jobbsökande att få en bostad i Stockholm. Bostadsförmedlingen har uttryckt intresse för att göra en gemensam kampanj som riktar sig till studenter på högskolor och universitet.

Introduktion för nyanställda

Det är viktigt att alla nyanställda får en bra introduktion i arbetet, för nyutexaminerade är den första tiden särskilt viktig. Stadsledningskontoret anser att staden bör arbeta för att *utveckla mentorverksamheten* i förskolan och fritidshem. Kompetensfonden har arbetat fram en mentorbank som kan vidareutvecklas.

Stadsledningskontoret föreslår också ett *introduktionsprogram för nyanställda förskollärare och fritidspedagoger*. Upplägget föreslås vara liknande det traineeprogram som staden tidigare deltagit i via KSL. Förutom att attrahera sökande till staden ska programmet också stimulera nätverkskapande och utvecklingsarbete runt om i verksamheten.

Kompetensutvidgning

Stadsledningskontoret föreslår *kompetensutvidgning för personer med pedagogisk grundkompetens*. Denna insats är särskilt viktig med tanke på den stora obalans som finns på arbetsmarknaden när det gäller tillgång och efterfråga av de olika lärargrupperna. En tänkbar grupp för denna insats är lärare för grundskolans tidiga år som är arbetslösa eller riskerar att bli övertaliga. Lärarna ges anställning i stadens verksamheter och får studera på deltid. Studierna varvas med arbete och praktiken görs på den ordinarie arbetsplatsen. För denna insats bör det utredas om det finns möjligheter att finansiera utbildningen via medel från till exempel Länsarbetsnämnden. Det bör även utredas om det finns medel inom ramen för statliga arbetsmarknadsinsatser för att kompetensutvidga erfarna barnskötare enligt kompetensfondens modell.

Kompetensutveckling

För att kunna behålla medarbetare är det bland annat viktigt med kontinuerliga kompetensutvecklingsinsatser. Stadsledningskontoret föreslår att möjligheterna att utveckla en *kompetenstrappa för förskollärare och fritidspedagoger* utreds, till exempel genom ett pilotprojekt i en stadsdel. Syftet med en kompetenstrappa är bland annat att möjliggöra vidare utveckling i yrket.

Stadsledningskontoret anser också att staden bör se över möjligheterna att utveckla former för *validering av erfarna medarbetare* inom förskolan och fritidshem. Syftet med validering är

att medarbetare på kortare tid ska kunna läsa till barnskötare och barnskötare ska kunna läsa in en lärarexamen. Validering möjliggör en kostnadseffektiv kompetensutveckling.

Avtal och villkorsfrågor

Avtal och villkorsfrågorna för lärarkollektivet innehåller många komplexa frågeställningar som kräver noggranna överväganden. Stadsledningskontoret förespråkar en översyn av hur befintliga avtal kan användas för att öka integreringen mellan de olika skolverksamheterna.

Tidsplan

Arbetet med insatserna för att rekrytera medarbetare till förskola och fritidshem pågår som del av ett projekt finansierat av kompetensfonden. Detta arbete kommer att intensifieras under hösten.

Stadsledningskontoret vill undersöka möjligheterna att utveckla mentorverksamheten i förskolan och på fritidshem, som en förlängning av kompetensfondens arbete med en mentorbanken.

Stadsledningskontoret ska följa kompetensförsörjningsfrågorna och avser att i samband med budgetarbetet 2007 återkomma med förslag på kompletterande insatser. Förslaget ska arbetas fram i bred samverkan med stadens förvaltningar och stadsledningskontoret.